

Interjú Kees de Bot professzorral, a Groningeni Egyetem tanárával

BÁTYI SZILVIA: Professzor Úr! Mindenekelőtt szeretnék gratulálni az Orange-Nassau Érdemrendhez, amelyet nemrégiben kapott! Mit jelent ez a kitüntetés az Ön számára?

KEES DE BOT: Ez azt jelenti, hogy amit tettem, az hasznos a társadalom számára. Egyébként úgy gondolom, hogy ha az embernek van jó munkája, jó emberekkel van körülvéve, és ezért még sok pénzt is fizetnek neki, akkor nincs szüksége további jutalomra. Ettől függetlenül nagyon jó érzés. Csak később értettem meg, hogy amíg a bizottság átnézi a pályázatokat, az egy 10 hónapos hosszú folyamat, tehát nagyon sok ember dolgozott értem, amit nagyra értékelek. Így nagyon boldogan fogadtam el. Egy kisebb fogadáson adták át, amelyet abból az alkalomból szerveztek, hogy visszavonultam a dékánhelyettesi pozícióból. Kis összejövetelre számítottam, amiből végül nagy ünnepség lett, amin a családom és a fiaim is részt vettek. Megható pillanat volt.

BÁTYI SZILVIA: Hogyan került közel a tudományhoz és a tudományos munkához? Meséljen a tudományos közösségbe vezető ösvényről!

KEES DE BOT: Rendben. Nem voltam kitűnő tanuló a középiskolában, két tárgyból is újra kellett vizsgáznom, mert olyan dolgokkal foglalkoztam, amelyek egyáltalán nem kapcsolódtak az iskolai munkához. Amikor végeztem, mélyépítői szakra jelentkeztem a Delfti Műszaki Egyetemre, de hamar rájöttem, hogy sokkal keményeb munka ez, mint amilyent én akkoriban szerettem volna. Úgyhogy abbahagytam, és Nijmegenbe költöztem, ahol elkezdtem a holland nyelv és irodalom szakot, mert mindig is kedvencem volt a 19. századi irodalom. Országunk néhány híressége és írója ebből az időből való. Tehát úgy gondoltam, hogy ezt fogom csinálni, tanár leszek, és a középfokú oktatásban fogok elhelyezkedni. Elég jól ment a képzés, jól éreztem magam, és még mindig gondolkodtam az irodalmi irányon, de aztán a harmadik évben volt egy szociolingvisztika kurzusunk, amely abban az időben (mert most 1973-ról beszélünk) valami teljesen új volt. Nem csak az elméletről szólt, hanem igazi emberekről és közösségekről, és ez teljesen elbűvölt. Aztán alkalmazott nyelvészet minor képzésben vettem részt, amely abban az időben főszakká nőtte ki magát, és talán a legjobb volt Európában. A program felelőse lettem, és végül a doktorimat is alkalmazott nyelvészetből és általános nyelvészetből írtam, valamint ennek keretében írtam egy kézikönyvet a hollandot mint második nyelvet tanítók számára. A nyelvtanításba eléggé belemerültem, mert diákként hollandot tanítottam a bevándorlóknak és a vendégmunkásoknak. Amikor végeztem a tanulmányaimmal, már nem akartam középiskolában tanítani, és elkezdtem a PhD tanulmányaimat a Fonetika Programban. Ezen belül egy olyan projektben vettem részt, ami az intonációs minták vizualizációjával foglalkozott.

Amikor beszélsz, akkor a hangod hol magasabb, hol mélyebb, ami valamiféle mintát mutat, és ez nyelvenként különbözik. Tehát pl. a franciában és az angolban ezek a mozgások sokkal szélesebbek, azaz a tónusos variációk magasak és alacsonyak, míg a hollandban inkább egymáshoz hasonló, egységesek. Kifejlesztettek egy gépet is, amely ezt vizualizálja, az én célom pedig az volt, hogy kimutassam, ha ezt az eszközt használjuk az intonáció tanításakor, akkor sokkal jobb eredményeket érünk el, mint mikor az emberek csak hallgatás alapján tanulnak. A PhD fokozatot 4 év alatt szereztem meg, és eközben számos cikket publikáltam. 1982-ben végeztem. Ebben az időben már a Holland Tanszéken dolgoztam, pszicholingvisztikát tanítottam. Részben az alkalmazott nyelvészet területén tevékenykedtem, részben pedig a holland nyelv és kultúra területén. Szóval ez volt a karrierem egyfajta kezdete.

BÁTYI SZILVIA: Említette, hogy mélyépítéssel is foglalkozott, és aztán volt egy nagy váltása a humán tudományok felé. Tudja hasznosítani azt a másfajta szemléletet az alkalmazott nyelvészetben? Mivel mindenképp van valamiféle különbség a két terület logikájában.

KEES DE BOT: Teljes mértékben! Viszont ha mélyépítést tanulsz, akkor csak az alapokkal kell foglalkoznod, mint pl. alapfokú matematikai ismeretek, ami azonban számomra meglehetősen felsőfokúnak bizonyult. De rájöttem, hogy a mi munkánkban is hasznos lehetne egy matematikai szempontú megközelítés. Azt nem mondanám, hogy amit tanultam vagy nem tanultam a mélyépítői szakon, most segít nekem. Igazából újra a semmiből kell kezdenem.

BÁTYI SZILVIA: Volt-e valamilyen különleges inspiráció, egy személy, esemény, könyv, ami az alkalmazott nyelvészet területére vezette?

KEES DE BOT: Igen. Ahogy említettem, volt egy erős program, ami akkortájt kezdett beindulni. Volt egy professzor, Theo van Els, a PhD témavezetőm és támogatóm, aki folyamatosan ösztökölt, tehát ő és egy másik kollégám voltak az inspiráció fő forrásai számomra. Jó tudósok és jó emberek is voltak, ami nagyon sokat számít.

BÁTYI SZILVIA: Számos témában kutat, mint a nyelvvesztés, a nyelv és demencia többnyelvű közegben, nyelvfenntartás és nyelvcsere kisebbségi környezetben, a kétnyelvű nyelvi feldolgozás pszicholingvisztikája, és legújabban a Dinamikus Rendszer Elmélet a másodnyelv-elsajátításban és a többnyelvűségben. Mi a közös bennük?

KEES DE BOT: Azt gondolom, hogy mindegyik kapcsolatban van a nyelvfejlődéssel és az időbeni változással. De csak miután elkezdtem a Dinamikus Rendszer Elméletével foglalkozni, vettem észre, hogy az érdeklődésem valójában e körül összpontosul. Mindig is jellemző volt rám, hogy felkapok egy témát, dolgozom rajta egy ideig, aztán félreteszem, majd később visszatérek hozzá. Mindig szerettem az új dolgokat, mert hamar ráunok mindenre, ezért szükségem van a változatosságra, ami megmutatkozik a kutatásaimban is. Szóval szeretem az új témákat, például mostanában a cirkadián ritmus az, ami új, vagy a kétnyelvű álmodás. Szeretek foglalkozni

ezekkel az új dolgokkal. Míg néhány ember egy teljes karriert szentel egy bizonyos témának, addig én erre képtelen vagyok, a természetem nem engedi.

BÁTYI SZILVIA: Lehetséges ezeket a témákat mélyen elemezni, ha csak egy rövid ideig foglalkozik vele?

KEES DE BOT: Úgy gondolom, elég könnyen elérek a téma lényegéhez, mivel olyan területek érdekelnek, amelyek kevésbé kutatottak. Nem kell elolvasni az egész kapcsolódó szakirodalmat. Ha olyan témát kutatunk, mint például az aspektus a spanyolban, akkor könyvtárnyi könyv és cikk áll a rendelkezésünkre, és sok időre van szükség, hogy jól tájékozottak legyünk a témában. Viszont azokról a dolgokról, amelyekkel én foglalkoztam, nem volt sok irodalom akkoriban, amikor kutatni kezdtük, ilyen pl. a nyelvvesztés. A beszédprodukció, Levelt modellje újnak számított, amikor elkezdtem foglalkozni vele, és így egyfajta bevezetés is volt a témába. Tehát nem kellett végigolvasnom a szakirodalmat ezeken a területeken. Ez persze néha felületes lehet, de minél több időt töltünk kutatással, annál mélyebbre jutunk. Én köröket járok be, újra és újra visszatérek bizonyos témákhoz, és ha lehet, mélyebbre megyek a kutatásukban, miközben új elképzelésekkel is találkozom.

BÁTYI SZILVIA: Ön vezette be a Dinamikus Rendszer Elmélet-módszert a másodnyelv kutatásba. Bemutatná röviden?

KEES DE BOT: Nem hiszem, hogy azt állíthatom, én vezettem be az alkalmazott nyelvészetbe. Elsőként Diane Larsen-Freeman 1997-es cikke foglalkozott ezzel, a megtiszteltetés tehát neki jár. Az történt, hogy felkértek, legyek a Paul van Geert disszertációját bíráló bizottság tagja (ő egyébként a Dinamikus Rendszer témának az egyik szakértője, mondhatni a vezető alakja). Mikor át kellett nézнем a disszertációt, rájöttem, hogy ez nagyon sok lehetőséget tartogat a mi területünk számára is, mert mi is az időbeli változásokat vizsgáljuk. Ezután elkezdtük megkérdőjelezni az addig általunk használt modelleket. A példa, amit ezzel kapcsolatban mindig emlegetek, az a következő: volt egy nagy projektünk, egy európai projekt, amely a nyelvtudással foglalkozott a középfokú oktatás tekintetében, 13-14 éveseket vizsgált. Ez tényleg nagy projekt volt, 18.000 tanulót foglalt magába egész Európa szerte, és nagyon sok változót vett figyelembe, mint pl. a szülői támogatás, jövedelem, mi történik az osztályon belül, tehát kb. 40-50 változót, ami statisztikailag kielemezhető, ha van elég adatod, és a mi esetünkben volt. És még így is csak a változók 16%-át tudtuk megmagyarázni. Számos olyan dolog van tehát, amit a hagyományos módszerekkel nem tudunk megindokolni. Az történt, hogy az olyan tényezők, mint a motiváció és siker, vagy hogy mi történik az órán, hogyan tanulsz, nem egymástól független tényezők, hanem állandó interakcióban vannak egymással. Ezt a hagyományos modellek nem veszik számításba. Ezért választottuk a Dinamikus Rendszer megközelítést. Még most sem könnyű ezt alkalmazni, mert a területünk nincs még kész az éles paradigmaváltásra. Néhány kollégám munkáját nem publikálják folyóiratokban,

erős ellenállásba ütköznek, mert az új megközelítés kihívás a megszokott gondolkodás számára.

BÁTYI SZILVIA: A kutatási eredményeire alapozva és véleménye szerint mi a fő különbség a kétnyelvűség és a többnyelvűség között? Más módszereket kell alkalmaznunk a két jelenség vizsgálatára?

KEES DE BOT: Nemrég fejeztem be egy közös cikket Carol Jeansch-sal, Essexből. A címe: What's special about L3? Mindketten egyetértettük abban, illetve a végkövetkeztetésünk az volt, hogy nincs alapvető különbség a többnyelvűség és a kétnyelvűség között. Ha megnézzük az afáziát, ha megnézzük a nyelvfeldolgozást, az idegrendszeri képi diagnosztikát, vagy hogy az agy mely részei vesznek részt ezekben a folyamatokban, milyen módszereket használnak, mit csinálnak az emberek, nem találunk a kettő közt különbséget. Én sem találtam olyan bizonyítékot, amely azt mutatja, hogy a többnyelvűségnek igazán különleges szerepe van. Néhányan azt állítják, hogy nagyobb a metanyelvi tudatosság, de ez csak mérték kérdése, több adat szükségeltetik, hogy a különbséget meghatározzuk, számszerűsítsük. Természetesen több nyelv ismerete jelentős szerepet játszik a nyelvhasználatban, de ez nem számít alapvető különbségnek... Mert a másik dolog, hogy minden nyelvhasználó alapvetően többnyelvű, mert különböző stílusokat használunk, másképp mondunk dolgokat, másképp beszélünk a szüleinkkel, másképp a város polgármesterével. Bizonyos értelemben nem ugyanazt a nyelvet használjuk, mert különböző szavakat használunk különböző tökéletességgel.

BÁTYI SZILVIA: Két nyelven publikál: angolul és hollandul. Be tudná mutatni a kettő közötti különbséget?

KEES DE BOT: Ez függ a témától és attól, hogy mit akarok elérni. A pszicholingvisztikai témákról és a Dinamikus Rendszerről könnyebb angolul írni, mint hollandul, mert minden, amit olvasok, minden, amit csinálok és minden, ami a témával kapcsolatos, angolul van. Ugyanakkor érezzük annak szükségét, hogy elérjünk a közösséghez is, hogy a kutatásainkról azok is tudjanak, akik nem az alkalmazott nyelvészet területén ténykednek. Ennek érdekében interjúkat adunk és tanulmányokat írunk tudományt népszerűsítő folyóiratokba is. Hogy mást jelent-e számomra különböző nyelveken publikálni? Nem gondolnám, de soha nem próbálkoztam a kognitív dolgokat hollandul megírni, az legtöbbször angolul van.

BÁTYI SZILVIA: A publikációs listáját olvasva azt vettem észre, hogy bizonyos témák újra és újra előjönnek. Ezt hogyan magyarázná?

KEES DE BOT: Ahogy mondtam, szeretem a változást, szeretem az új témákat, szeretek olyan területekkel foglalkozni, amellyel még senki azelőtt, és mikor egy ideig kutatok egy területen, az érdeklődésem elhalványul, 1-2 cikket publikálok róla, aztán félreteszem egy időre, és aztán sok esetben felkelti a hallgatók érdeklődését, vagy van valami új fejlődés, ami hozzáad a témához, ilyenkor újra előveszem, és tovább dolgozom rajta. Igazából a saját erősségünkre kell építeni,

és továbbfejleszteni a dolgokat, ami ismertté tesz egyes területeken. Mert például, ha csak egy témával foglalkozunk, mint pl. a nyelvvesztés, akkor nagyon kicsi az a csoport, akit érdekel a téma. Tehát, még ha az embernek nagyon releváns témája is van, attól sem biztos, hogy jó pozícióba kerül, mert meg kell mutatnia, hogy nem csak egy szűk témának a szakértője, hanem ért még számos más témához – az én esetemben ez legalábbis így működött. Másképp nem is tudnám csinálni, ilyen egyszerű. Nincs más választásom.

BÁTYI SZILVIA: És honnét jön az inspiráció: a gyakorlati dolgokból vagy a szakirodalomból?

KEES DE BOT: A legjobb ötleteim unalmas előadások közben jönnek vagy mások kutatásaiból. Elég gyakran megtörténik, hogy egy előadásban van egy apró valami, ami felkelti az érdeklődésemet. Ha konferencián vagyok, és van olyan téma, amire felfigyelek, azon elkezdek elmélkedni, és az unalmas előadások alatt leírom, hogy mit kutatnék ezzel kapcsolatban. Igazából ez nem inspiráció, csak míg hallgatom, időt szakíthatok gondolkodásra. Mivel nem hagyhatom ott az előadást, ez a legjobb, amit tehetek. Honnét jön az inspirációm? Számos területről. Lehet egy kollégám megjegyzése, vagy valami, amit olvastam egy újságban vagy folyóiratban, vagy nagyon gyakran más területek új eredményei. Például az érdeklődésem a cirkidián ritmusban a kronobiológiából jött, ez a terület nagyon híres az országunkban. Ezeket aztán az ember megpróbálja alkalmazni a saját kutatási területein is, és ez az, ami számomra igazi élvezet.